

Osnivanje, djelovanje i prekid rada Novinarske škole u Zagrebu 1949. – 1952.*

MAGDALENA NAJBAR AGIČIĆ

Sveučilište Sjever, Koprivnica, Republika Hrvatska

U tekstu se govori o osnivanju i sudbini prvih institucija izobrazbe novinara u Hrvatskoj, Novinarske škole i Više novinarske škole u Zagrebu, koje su djelovale na prijelazu iz 1940-ih u 1950-e. Njihova se povijest promatra u kontekstu novih okolnosti u zemlji nakon Drugoga svjetskog rata i uspostave komunističkoga režima, za koji su mediji bili iznimno važni kao poluga širenja nove ideologije. Za obradu teme koristili su se tekstovi objavljeni u glasilima novinarskih udruženja (Jugoslavenskoga novinarskog udruženja i Društva novinara Hrvatske) i arhivska građa (u prvom redu fond Više novinarske škole).

Ključne riječi: Komunistička partija Jugoslavije; Agitprop; mediji; Viša novinarska škola; Društvo novinara Narodne Republike Hrvatske.

Usporedno s ubrzanim sustizanjem razvijenijih zemalja svijeta kada je u pitanju razina razvoja medijskoga tržišta, novinarska je struka u Hrvatskoj tijekom XX. stoljeća doživjela konačnu profesionalizaciju. Jedan od značajnih elemenata toga procesa bilo je osnivanje i rad profesionalnoga novinarskog udruženja (Hrvatsko novinarsko društvo, 1910.) te pojava ideja o potrebi institucionalne izobrazbe novinarskih kadrova koje možemo promatrati na stranicama lista *Novinar*, službenoga glasila Jugoslavenskoga novinarskog udruženja, koje je većinu međuratnoga razdoblja izlazilo u Zagrebu. Novinarsko udruženje nastojalo je voditi računa o budućnosti razvoja novinarske struke i pokušalo utjecati na oblikovanje zakonskoga okvira svoje djelatnosti. U međuratnom razdoblju (osobito u dvadesetim godinama) uključilo se u rasprave o Zakonu o štampi, Zakonu o novinarima i slično. Jednim dijelom njegova je briga bila usmjerena na staleške povlastice, poput željezničkih karata i mirovinskoga osiguranja, no s druge strane nastojanja su bila usmjerena

---

* Ovaj rad nastao je u okviru projekta "Stvaranje socijalističkoga čovjeka. Hrvatsko društvo i ideologija jugoslavenskoga socijalizma" (1718), financiranog sredstvima Hrvatske zaklade za znanost.

i na osiguranje slobodnih uvjeta razvoja tiska u duhu liberalno-demokratskih ideja.¹

U *Novinaru* je objavljen i niz tekstova čiji su autori iznosili svoja mišljenja o mjestu novinara u društvu i obilježjima novinarskoga poziva.² Upravo se u tom kontekstu javljaju i ideje o potrebi bolje izobrazbe novinara, pa i neki prilično razrađeni prijedlozi u vezi s osnivanjem institucija koje bi mogle osigurati izobrazbu profesionalaca za novinarsko zanimanje.³ Od druge polovine 1920-ih takvih priloga ima sve više. Posebno se nastoje promotriti neka iskustva vezana uz odnos sveučilišta i novinarstva u drugim zemljama,⁴ sve do isticanja potrebe osnivanja posebne novinarske škole.⁵ Ipak, institucionalna izobrazba novinara u Hrvatskoj i Jugoslaviji nije zaživjela sve do kraja Drugoga svjetskog rata.

Hrvatski i jugoslavenski komunisti, slično kao njihovi kolege u drugim zemljama gdje su komunističke partije preuzele vlast, po uzoru na Sovjetski Savez (ali i slično kao što su to radili neki drugi totalitarni režimi), razumjeli su važnost institucionalnoga obrazovanja novih novinarskih kadrova pod kontrolom vlasti. U tim je uvjetima osnivanje novinarskih škola – donekle paradoksalno – olakšano, iako njihova sudbina u socijalističkoj Jugoslaviji odražava kretanja unutrašnje i vanjske politike zemlje i nije jednostavna.

Komunističke su vlasti nastojale uspostaviti nadzor nad cjelokupnim javnim životom u zemlji, pa tako i nad medijima. Nove su vlasti odmah nakon ulaska u Zagreb u svibnju 1945. preuzele kontrolu nad tada jedinim elektronskim medijem – Radio Zagrebom. Istovremeno, novinska scena doživjela je potpunu preobrazbu. Listovi koji su izlazili u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj nestali su, no nije došlo do obnove građanskoga tiska, poduzeća i naslova koji su funkcionirali prije rata. Listovi koji su izlazili u vrijeme socijalističke Hrvatske bili su oni koji su korijenje vukli iz narodnooslobodilačkoga pokreta (NOP), poput *Vjesnika*, *Slobodne Dalmacije*, *Glasa Slavonije*, *Glasa Istre*.

Neposredno nakon završetka rata područjem kulture, znanosti i medija Komunistička je partija upravljala preko partijskih institucija zaduženih za agitaciju i propagandu. Agitacija i propaganda bila je važno područje djelatnosti Komunističke partije Jugoslavije (KPJ) već u međuratnom razdoblju i tijekom rata, a od umjetnika i kulturnih stvaralaca te intelektualaca KPJ je tražila da se bez zadržke opredijele za NOP. Odjeljenje Agitpropa nalazilo se pri Vrhovnom štabu, a njegovi organi koji su postojali pod raznim imenima pri partizanskim jedinicama neposredno su se bavili tiskom i medijima: izdava-

¹ Primjerice: *Novinar* II (1924), br. 1: 7-19; *Novinar* II (1924), br. 2: 5; *Novinar* II (1925): 11-13.

² Magdalena Najbar-Agičić, "Obrazovanje novinara za budućnost medija: ideje i počeci institucionalne izobrazbe novinara u Hrvatskoj", *In medias res, časopis filozofije medija*. Rad je u tisku.

³ *Isto*.

⁴ Primjerice: "Univerze i novinarstvo", "Razvoj slovenskog novinarstva", *Novinar* IV (1926/1927); "Novinarstvo kao znanost na visokim školama", *Novinar* V (1927/1928).

⁵ T. Bagnolo, "Potreba osnutka novinarske škole", *Novinar* VI (1929), br. 3: 34-35.

li su radijske vijesti, listove, džepne novine, letke, razna priopćenja. Upravo se Agitprop, izravno ili neizravno, bavio uređivanjem listova koji su izlazili u okviru NOP-a.

Pretkraj rata pristupilo se reorganizaciji aparata agitacije i propagande. Područje aktivnosti Agitpropa bilo je tako podijeljeno na sektore, a jedan od njih bio je Odsjek za štampu i agitaciju, u čijoj su se nadležnosti našli mediji.⁶ Kako je to formulirao Branko Petranović, cjelokupni kulturni i ideološko-politički rad “nosio je pečat direktnog usmeravanja agitpropa”, a središnja je ličnost toga sustava bio šef saveznoga Agitpropa Milovan Đilas.⁷ Aparat Agitpropa, odgovarajuća odjeljenja, uprave i komisije u Komunističkoj partiji i masovnim organizacijama, ustanovljen je radi “ideološkog uzdizanja” partijskoga članstva i političkoga odgoja “širokih narodnih masa”, ali i radi uspostave nadzora nad kulturnom djelatnosti.⁸ Sličan je sustav postojao, prema sovjetskom modelu, u svim zemljama gdje su na vlasti bile komunističke partije, a zadatak mu je bio kontrola svih područja “nadgradnje” – široko shvaćene kulture, umjetnosti, prosvjete i znanosti. Agitprop je bio vrhovni nadzornik cjelokupne kulturne scene, organ koji je zapravo stajao iznad formalne vlasti te imao velike kompetencije. Postao je “simbol krutog, centralističkog rukovođenja područjem kulturnih djelatnosti”, a prema njemu se cijelo razdoblje njegove djelatnosti u kulturi naziva i razdobljem “agitprop kulture”.⁹

Unošenjem “idejnosti” u kulturne i prosvjetne sadržaje Komunistička partija nastojala je oblikovati nove stavove stanovništva u za sebe poželjnom pravcu, odnosno “promijeniti sustav društvenih vrijednosti”.¹⁰ Zbog toga su od posebna interesa Agitpropa bila sredstva javnoga priopćavanja, odnosno mediji, u prvom redu tiskani, preko kojih se nastojalo utjecati na oblikovanje stavova “javnosti”, odnosno raspoloženja u društvu. U tom smislu, prema Katarini Spehnjak, aktivnosti Agitpropa možemo podijeliti na one vezane uz izdavanje uputa (što i kako valja pisati), cenzorske (sprečavanje onoga što bi moglo štetno djelovati za nove vlasti) te kontrolu tiska (određivanjem uredničke

⁶ Hrvatska (dalje: HR) – Hrvatski državni arhiv, Zagreb (dalje: HDA) – fond 1220 – Centralni komitet Saveza komunista Hrvatske (dalje: CKSKH), Serija: Komisija za agitaciju i propagandu (dalje: Agitprop), kut. 1, Direktive, upute CK KPJ za rad 1945.–1951.

⁷ Branko Petranović, *Istorija Jugoslavije 1918–1988*, knj. 3 (Beograd: Nolit, 1988), 124.

⁸ Na saveznoj je razini sve do jeseni 1950. funkcioniralo Odeljenje za agitaciju i propagandu, koje je onda promijenilo ime u Komisija za agitaciju i propagandu: HR-HDA-1220-CKSKH, Serija: Agitprop, kut. 1, Direktive, upute CK KPJ za rad 1945.–1951., Pismo CK KPJ upućeno CK KPH, 14. 10. 1950.

⁹ Organizaciju i djelovanje Agitpropa u Jugoslaviji istraživali su Ljubodrag Dimić u Srbiji i Aleš Gabrič u Sloveniji. Vidi: Ljubodrag Dimić, *Agitprop kultura. Agitpropovska faza kulturne politike u Srbiji 1945–1952* (Beograd: Rad, 1988); Aleš Gabrič, “Slovenska agitpropovska kulturna politika 1945–1952”, *Borec* 43 (1991). Za Hrvatsku vidi: Berislav Jandrić, *Hrvatska pod crvenom zvijezdom. Komunistička partija Hrvatske 1945.–1952. Organizacija, uloga, djelovanje* (Zagreb: Srednja Europa, 2005), 163-164.

¹⁰ Katarina Spehnjak, *Javnost i propaganda. Narodna fronta u politici i kulturi Hrvatske 1945.–1952.* (Zagreb: Dom i svijet, 2002), 165.

politike).¹¹ Ona pritom ističe da je “Agitprop” bio najautoritativnija institucija u sustavu informiranja, koja ‘s vrha’ daje osnovne ideološke i političke smjernice, kontrolira provedbu, arbitrira u nizu konkretnih pitanja, pa i sitnica.¹² Tisak je došao pod totalnu kontrolu Agitpropa. Branko Petranović spominje i “nepisano pravilo” da se osjetljivi tekstovi daju Agitpropu na odobrenje čak i ako su njihovi autori provjereni partijci.¹³

Jedan od načina djelovanja Agitpropa bio je propagandni rad usmjeren na pojedine profesionalne skupine u društvu preko strukovnih udruženja. Nakon uspostave komunističke vlasti poslije Drugoga svjetskog rata profesionalna društva dobivaju tako u novom sistemu posebnu ulogu transmisijske trake Komunističke partije, a u njihovu djelovanju – posebno u prvom poslijeratnom razdoblju – ima malo toga spontanog.¹⁴

Slično je bilo i u slučaju novinarskoga udruženja. Nakon potresa ratnih godina i poslijeratne veoma ubrzane uspostave komunističkoga sistema, novinarsko udruženje – koje se sada zvalo Društvo novinara Hrvatske – postalo je oruđe Partije za oblikovanje društva. Novo Društvo novinara Narodne Republike Hrvatske (NRH) osnovano je u proljeće 1945. godine. Svoje prvo glasilo pokrenulo je ipak tek tijekom 1949. pod naslovom *Bilten Društva novinara Narodne Republike Hrvatske*.¹⁵ Na stranicama *Biltena* objavljivali su se tekstovi vezani uz položaj i ulogu novinara u društvu i budući razvoj struke koji potpuno odgovaraju idejama Komunističke partije. Već u prvom broju nalazimo “Odluke Glavne godišnje skupštine o budućem radu Društva novinara NR Hrvatske”. U njima se tvrdi da je Društvo imalo uspjeha u “oživljavanju rada na stručnom i ideološko-političkom izdizanju novinara preko stručnih tečajeva, ideološko-političkih predavanja i diskusija, preko kulturno-umjetničkih priredaba, koje je organiziralo Društvo”, što se “pozitivno odrazilo na podizanje kvalitete naše štampe”. Ipak, uočeni su “propusti i nedostaci”, zbog čega je uloga Društva manja nego što bi trebala biti. “Zadaci koje su Komunistička partija Jugoslavije i drug Tito postavili pred našu štampu u socijalističkoj izgradnji naše zemlje, imperativno nalažu Društvu novinara NR Hrvatske da uloži sve snage na daljnjem podizanju kvalitete svoga rada, na neumornom ideološko-političkom i stručnom podizanju svoga članstva, na stalnom podizanju moralno-političke čistoće svojih redova, jer će na taj način najviše doprinijeti nastojanjima Partije, da naša štampa bude još idejnija, da ona sve bolje vrši ulogu stvarnog propagatora, mobilizatora i istinski kolektivnog organizatora u socijalističkoj izgradnji nove Jugoslavije.” Uvjetom ostvarenja postavljenih ciljeva smatrala se “moralno-politička čistoća redova”. Samo tako

¹¹ Isto, 94-98.

¹² Isto, 93.

¹³ Petranović, *Istorija Jugoslavije*, 121, 125.

¹⁴ Spehnjak, *Javnost i propaganda*; Magdalena Najbar-Agičić, *Kultura, znanost, ideologija. Prilozi istraživanju politike komunističkih vlasti u Hrvatskoj od 1945. do 1960. na polju kulture i znanosti* (Zagreb: Matica hrvatska, 2013).

¹⁵ *Bilten Društva novinara Narodne Republike Hrvatske* 1 (1949), br. 1.

novinari mogu – kako se otvoreno kaže u tom tekstu – obavljati ulogu “važne transmisije naše Partije”. Zbog toga Godišnja skupština podržava isključenje nekih članova Društva. Tvrdi se i sljedeće: “Svjesno velike uloge naše štampe, Društvo će pružiti svestranu pomoć Partiji i Narodnoj vladi Hrvatske u izdizanju novinarskog kadra, a posebno u vezi s otvaranjem novinarske škole u Zagrebu, te će voditi stalnu brigu, da kroz ovu školu prođe što više novinarskog kadra naše Republike, bilo kao stalni, bilo kao izvanredni polaznici i da uspjeh u školi bude što bolji.”¹⁶

Iako vjerojatno otprije prisutna među samim novinarima, ideja o potrebi osnivanja novinarske škole nije zaživjela spontano, a možemo pretpostaviti da je njezino isticanje u Odlukama Glavne godišnje skupštine Društva novinara NRH bilo izravna posljedica prijašnjih odluka partijskih tijela. Naime, vodstvo KPJ bilo je nezadovoljno svojim utjecajem u društvu, zbog čega je – kako se tvrdilo – velike napore usmjerilo na “ideološko-politički” i propagandni rad da bi se postigla “viša organizaciona i ideološka sprema partijskog članstva, stalni porast svijesti narodnih masa”. U tom cilju namjeravalo se provoditi sistematsku i svestranu borbu “za likvidaciju ostataka reakcionarne buržoazije koja svojom ideologijom vrši utjecaj na radne mase”, a “reakcionarnu buržoasku ideologiju” planiralo se suzbijati i “na svim područjima nauke, umjetnosti i kulture”.¹⁷ U redakcijama novina i časopisa, općenito u medijima, radili su mnogi ljudi vezani uz partizanski pokret i Komunističku partiju, no s obzirom na manjak komunističkih kadrova i nepresušnu potrebu za stručnim osobljem, veliki dio uredništava činili su novinari s iskustvom iz ranijih razdoblja, prema kojima je Partija bila jako nepovjerljiva. Zbog toga partijske vlasti nisu bile zadovoljne ni svojim utjecajem u medijima. Na sjednicama Politbiroa Centralnoga komiteta Komunističke partije Hrvatske (CK KPH) razgovaralo se i o stanju u novinskim uredništvima te na radiostanici, tj. na Radio Zagrebu. Poseban je problem – kao i u mnogim drugim područjima kulturnoga i znanstvenoga života – bio upravo nedostatak stručnih i pouzdanih partijskih kadrova. Usprkos tomu što su gotovo sve novine nakon rata proizišle iz narodnooslobodilačke borbe i što je provedeno “čišćenje” novinarske struke od stvarnih i potencijalnih političkih protivnika, u novinskim uredništvima bilo je malo komunista. Premalo, prema sudu vrha Partije.¹⁸ Nade se polagalo u izobrazbu mladih kadrova komunističkih uvjerenja ili naprosto onih koje će se moći kao takve obrazovati i oblikovati kroz posebnu školsku instituciju.

I na V. kongresu KPJ govorilo se o problemima tiska, isticala se “nedovoljna idejna i stručna izgradnja” kadrova i u skladu s tim zaključcima odlučeno je o potrebi otvaranja takve škole. I prije su bili organizirani tečajevi iz političke ekonomije, dijalektičkoga materijalizma, historije KPJ, pravopisa,

¹⁶ “Odluke Glavne godišnje skupštine o budućem radu Društva novinara NR Hrvatske”, *Bilten Društva novinara Narodne Republike Hrvatske* 1 (1949), br. 1: 3.

¹⁷ HR-HDA-1220-CKSKH, Serija: Agitprop, kut. 1, Direktive, upute CK KPJ za rad 1945.–1951., Agitacija i propaganda (III. dio) [rukom dopisano] “Značenje”.

¹⁸ Najbar-Agičić, *Kultura, znanost, ideologija*, 30-79.

stenografije i sl., a “preko sindikalnih, frontovskih i partijskih tečajeva prošla je ili prolazi velika većina novinara u Hrvatskoj osnovne materijale iz marksizma-lenjinizma”.¹⁹ Ipak, kako se čini, učinak tih tečajeva nije zadovoljavao očekivanja partijskih vlasti. Smatralo se da postoji potreba dubljega poznavanja Marxa, Engelsa i Lenjina te da za to nisu dovoljni tečajevi. Problem kadrova u novinstvu i dalje se smatrao “akutnim”, pisanje novina površnim, a novinarski kadar nezadovoljavajućim. Prema izvještaju o stanju na području agitacije i propagande pripremljenom za vodstvo KPH, o kojem se raspravljalo na sjednici Politbiroa CK KPH 18. veljače 1949., tvrdilo se da se u rukovodstvu *Narodnoga lista* i *Vjesnika* nalaze neprijateljski antipartijski elementi. Broj članova Partije među novinarima bio je i dalje malen. Većina ostalih smatrana je sumnjivom “po političkoj prošlosti i sadašnjem radu”. Prema informacijama Agitpropa, trebalo je iz uredništava ukloniti mnoge novinare, a “radi odgoja” novinara predlagalo se osnivanje novinarske škole u Zagrebu.²⁰

Već godinu prije otvorena je institucija za obrazovanje novinara na saveznoj razini u Beogradu. Zvala se Novinarska i diplomatska visoka škola i bila je savezna ustanova fakultetskoga ranga čiji je cilj bio obrazovanje stručnjaka za novinarstvo i diplomatsko-konzularnu službu. Povijest te škole obradio je Dragomir Bondžić, a nedavno je izdao i zbirku dokumenata iz njezina arhivskoga fonda koji se čuva u Arhivu Jugoslavije.²¹ Ideja o osnivanju škole pojavila se u Agitpropu CK KPJ na savjetovanju održanom u svibnju 1948., a razlog je bio nedostatak kadrova za ta područja, odnosno rješavanje problema njihova “ideološko-političkog opredjeljenja”. Osnivanjem škole bavili su se stoga partijski organi, Komunistička partija nadzirala je ustanovu i birala njezine polaznike, koji su morali biti članovi Partije ili barem istaknuti članovi Narodne omladine, iako je u formalnom smislu osnivač škole bila Vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije (FNRJ). Kao što je spomenuto, Novinarska i diplomatska visoka škola u Beogradu bila je saveznoga karaktera, među studentima su dominirali oni iz Srbije (oko 50%), a iz Hrvatske je bilo oko 15% polaznika.²²

Škola je bila podijeljena u dva odsjeka: diplomatski i novinarski, pri čemu se na prvi od njih nisu primale žene. Novinarstvo su mogle studirati osobe obaju spolova, a studij je trajao četiri godine. U planu studija bilo je dosta općeobrazovnih predmeta čiji je cilj bio podizanje opće kulture studenata, no mnogi su predmeti imali ideološki naboj u smislu ideologije dijalektičkoga materijalizma, ali i “jačanja patriotizma”, čemu je posebno trebala služiti “Narodna istorija”. Učila su se i dva strana jezika, a na studiju novinarstva nije nedostajalo stručnih predmeta poput daktilografije i stenografije.

¹⁹ Milovan Đilas, “Izveštaj o agitaciono-propagandnom radu”, u: *V kongres Komunističke partije Jugoslavije : 21–28 jula 1948. Stenografske beleške* (Beograd: Kultura, 1949), 202.

²⁰ Branislava Vojnović, prir., *Zapisnici Politbiroa Centralnog komiteta Komunističke partije Hrvatske 1945–1952*, sv. 2 (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2006), 54.

²¹ Dragomir Bondžić, *Novinarska i diplomatska visoka škola u Beogradu 1948–1953* (Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2013).

²² *Isto*, 38.

Usprkos primjeni kriterija podobnosti prilikom izbora studenata, ubrzo je upravo političko opredjeljenje nekih polaznika Novinarske i diplomatske visoke škole postalo problematično. Već 1948. među njima je otkriveno više pristasa Informbiroa, a poslije je, u proljeće 1952., akcija Uprave državne bezbednosti pokazala da u školi vlada "vrlo nepovoljno političko stanje, nedisciplina i nemoral". To je rezultiralo raspuštanjem partijske organizacije u školi i potom u lipnju 1952. ukidanjem škole. Studenti su završavali studij na Novinarskoj i diplomatskoj visokoj školi još do početka 1953. (ukupno njih 205), a preostali su studenti prešli na druge fakultete.²³

Prva zagrebačka novinarska škola bila je nižega ranga od beogradske. Ipak, očekivanja su bila velika. Jednogodišnja Novinarska škola u Zagrebu otvorena je 15. studenoga 1949. godine. Kako je izvještavalo glasilo Društva novinara, odluka Predsjedništva Vlade NRH o otvaranju jednogodišnje novinarske škole imala je "prelomno" značenje: ta je škola "po prvi put u historiji naše štampe stvorila mogućnost sistematskog odgajanja novinarskog kadra za idejno i stručno obrazovanje novinara koji će u redakcijama moći da s određenim znanjem i umijećem vrše svoj odgovoran rad". Program škole obuhvaćao je devet obveznih predmeta: historiju KPJ, političku ekonomiju, dijalektički materijalizam, ekonomsku i političku geografiju, narodni jezik s osnovama književnosti, historiju naroda FNRJ, jedan strani jezik, publicistiku i stenografiju, niz predavanja o socijalističkoj izgradnji FNRJ, kulturi, umjetnosti i prosvjeti te novinarsku praksu. Predviđalo se da će u okviru škole biti održani i kraći tečajevi. Novinarska škola bila je smještena na adresi Palmotićeva 59.²⁴ Posebna zgrada namijenjena toj instituciji posebnost je zagrebačke škole. Novinarska i diplomatska visoka škola u Beogradu radila je u skromnim prostornim uvjetima, u unajmljenim prostorijama.²⁵

Neke pojedinosti o načinu rada prve novinarske škole u Zagrebu saznajemo iz pisma koje je 13. travnja 1950. direktor škole uputio Novinarskoj školi Bosne i Hercegovine (BiH) kao odgovor na dopis iz Sarajeva kojim se molilo za podjelu iskustava. Naglasak je stavljen na postojanje internata (u kojem je stanovalo 25 studenata, a ostali su, oni podrijetlom iz Zagreba, živjeli u svojim stanovima) i nadzor njegove upraviteljice nad polaznicima škole, te na kolektivni rad polaznika u tzv. radnim grupama ili "kružocima". Grupe su se trebale sastojati od studenata različitih sposobnosti, pri čemu su oni bolji trebali pomagati slabijima i kontrolirati njihov napredak, o čemu su "rukovodioci" grupa tjedno izvještavali direktora. Kako se tvrdilo u pismu: "Na taj način je uprava škole najbolje upoznata s problemima i potrebama đaka i obezbjeđuje pravilno sprovođenje svih svojih odluka." Kao cilj takva načina rada isticalo se razvijanje "odgovornosti za kolektivni uspjeh" i suzbijanje "težnja pojedinca da gleda samo sebe".

²³ *Isto*, 5-61.

²⁴ "Otvorena je jednogodišnja novinarska škola", *Bilten Društva novinara Narodne Republike Hrvatske* 1 (1949), br. 3: 2.

²⁵ Bondžić, *Novinarska i diplomatska visoka škola*, 23-25.

Škola je zapošljavala administrativno osoblje, ali je od nastavnoga imala samo dvojicu asistenata, jednoga za političku ekonomiju, a drugoga za dijalektski materijalizam. Ostali su nastavnici bili "većinom honorarni". To je bio određeni problem jer su honorarni nastavnici znali – kako se priznavalo u pismu – u zadnji čas otkazati predavanja. Spominje se priprema skripta za neke predmete (nacionalna historija i ekonomska geografija), čime se trebala baviti omladinska organizacija, a manjak udžbenika generalno se smatrao jednim od najvećih problema. Nastavni program prema kojem je škola radila bio je usklađen s programom za jednogodišnje novinarske škole koje je pripremio Savez društava novinara Jugoslavije. Nije se uspjelo ostvariti plan prema kojem bi polaznici škole imali 12 sati nastave tjedno, nego je taj broj povećan na 15 ili čak više sati. To se objašnjavalo s jedne strane kašnjenjem početka nastave, ali i slabim predznanjem polaznika. Predavanja su se održavala u prijepodnevnim satima, a popodne su organizirane "ispitne konferencije" ili su studenti tada imali vrijeme za učenje. Kada nije bilo nastave, polaznici su trebali učiti u radnim grupama u sobama za učenje i nisu smjeli napuštati školu.

Budući da je kasnio početak nastave, kasnilo se i s ispitima na kraju prvoga semestra, no ipak se tvrdilo da su oni do tada održani bili uspješni. Polagala se "Historija KPJ", gdje je prosječna ocjena bila "vrlo dobar", te "Politička ekonomija", položena s prosječnom ocjenom malo višom od "dobar". To se objašnjavalo visokim kriterijima ocjenjivanja. Tijekom semestra se na tzv. ispitnim konferencijama kontinuirano evaluirao studentski uspjeh, čime se nastojao osigurati "sistematski rad". Veliki dio informacija u pismu odnosi se na način održavanja discipline, dežurstva studenata, prehranu, higijenu i slično.²⁶

Usprkos velikim očekivanjima, uspjeh je izostao; dapače, može se kazati da se jednogodišnja Novinarska škola u Zagrebu pretvorila u pravi fijasko. Zbog čega? Čini se da je, osim ostalih problema, najvažniji bio upis neodgovarajućih polaznika. Naime, primljeni su polaznici bez odgovarajuće spreme, a sve se zapravo odvijalo po principu ubrzanoga tečaja. Kako je to objasnio direktor Više novinarske škole Dinko Foretić u nešto kasnije objavljenom tekstu, jednogodišnju školu koja je radila školske godine 1949./1950. "ne bismo mogli nazvati školom u punom smislu riječi". Polaznici nisu imali jednake školske kvalifikacije (neki su imali samo osnovnu školu) niti su bili približno iste dobi te je među njima postojala "nejednakost u gledanju na novinarski poziv". Neki su se i prije bavili novinarstvom, a drugi su došli s "raznih dužnosti". Izbor kadrova bio je "izvršen jednostavno i formalistički".²⁷ Kako je to formulirano u pismu upućenom u Sarajevo, među polaznicima je bilo ljudi koji su "došli po zadatku, bez volje, a kako izgleda i bez sposobnosti za novinarski rad".²⁸ Razlog

²⁶ HR – Državni arhiv u Zagrebu, Zagreb (dalje: DAZG) – fond 101 – Novinarska škola, kut. 1, Novinarska škola u Zagrebu Novinarskoj školi BiH u Sarajevu, 13. 4. 1950.

²⁷ Dinko Foretić, "Zadaci i metode rada više novinarske škole u Zagrebu", *Novinar* 3 (1951), br. 3 (11): 14-16.

²⁸ HR-DAZG-101 – Novinarska škola, kut. 1, Novinarska škola u Zagrebu Novinarskoj školi BiH u Sarajevu, 13. 4. 1950.

tomu bio je, prema Foretićevu mišljenju, manjak iskustva, budući da je to bila prva takva škola u zemlji, pa zbog toga nakon jedne godine nije mogla dati prevelike rezultate.²⁹

Zaključak koji su vlasti izvukle iz negativnog iskustva s jednogodišnjom Novinarskom školom u Zagrebu bilo je osnivanje ozbiljnije ustanove. Već od iduće akademske godine s radom je na istoj adresi započela dvogodišnja Viša novinarska škola. Formalno je odluku o njezinu osnivanju donijelo Predsjedništvo Vlade NRH 15. srpnja 1950. godine. Upisano je novih 50-ak polaznika sa završenom srednjom školom, što je trebalo osigurati održavanje razine fakultetskoga obrazovanja.³⁰ Kandidata je bilo dvostruko više. U uredbi o osnivanju škole bilo je predviđeno da se smiju primati osobe sa završenom gimnazijom ili klasičnom gimnazijom i položenim ispitom zrelosti, ali ne starije od 25 godina.³¹ Politička podobnost bila je svakako važan kriterij za izbor polaznika. Među 38 studenata, koliko ih je pohađalo školu pred kraj njezina postojanja 1952., bilo je 27 članova Komunističke partije, devet kandidata za člana, a za dvije osobe nema informacija o partijskom članstvu.³²

Program studija obuhvaćao je sljedeće predmete: dijalektički materijalizam s historijom filozofije (Dijalektički i historijski materijalizam), politička ekonomija (uz to i Ekonomika FNR Jugoslavije), historija međunarodnog radničkog pokreta s historijom KPJ (povijest), opća historija s diplomatskom historijom (opća povijest), historija jugoslavenskih naroda (Povijest naroda FNR Jugoslavije), historija umjetnosti, narodni jezik sa stilistikom i književnošću (hrvatski ili srpski jezik), ekonomska geografija, uvod u pravo (Uvod u pravne nauke), novinarstvo i novinarska praksa, strani jezici (engleski, ruski, francuski), stenografija, fotografiranje (nema na popisu u ljetopisu), daktilografija i predvojnička obuka. Popis predmeta donekle se razlikuje u članku u *Novinaru* i u tiskanom Izvještaju o radu škole,³³ no očigledna je hipertrofija raznih povijesnih kolegija i snažna prisutnost krajnje ideologiziranih sadržaja.³⁴

Tijekom ljeta i rane jeseni 1950. birali su se nastavnici koji bi predavali na novoj školi, pri čemu su se pisma s imenima kandidata razmjenjivala među Ministarstvom za nauku i kulturu NRH, Gradskim Narodnim odborom, Uredom za informacije Predsjedništva Vlade i Agitpropom CK KPH.³⁵ Formalno rješenje o postavljanju honorarnih nastavnika Ministarstvo za nauku i kulturu izdalo je 1. listopada 1950., iako se u ljetopisu škole sastanci nastavnčkoga

²⁹ Foretić, "Zadaci i metode rada", 14-16.

³⁰ "Početak rada dvogodišnje Više novinarske škole", *Bilten Društva novinara Narodne Republike Hrvatske* 2 (1950), br. 7: 2.

³¹ HR-DAZG-101 – Novinarska škola, kut. 1, Izvještaj o radu Više novinarske škole 1950.–1952.

³² HR-DAZG-101 – Novinarska škola, kut. 1, Raspored đaka po završetku škole.

³³ HR-DAZG-101 – Novinarska škola, kut. 1, Izvještaj o radu Više novinarske škole 1950.–1952., Plan nastave.

³⁴ Silabus i većine predmeta nalaze se u građi Više novinarske škole: HR-DAZG-101 – Novinarska škola.

³⁵ HR-DAZG-101 – Novinarska škola, kut. 1, Spisi.

vijeća spominju već u rujnu.³⁶ Na tom su se popisu našli Ferdo Čulinović za Uvod u pravo, Nikola Tintić za Međunarodni radnički pokret, Olga Šehović za ruski jezik, Dragoljub Nešić za Političku ekonomiju, Milan Prelog za Povijest umjetnosti, Helena Pahl za francuski jezik, Sonja Mudrinić za engleski jezik, Milan Kangrga za Marksizam-lenjinizam, Ivo Brabec za Narodni jezik i Vlado Majer za Stenografiju.³⁷

Direktor Više novinarske škole 1. kolovoza 1950. postao je Dinko Foretić, koji je u prvoj godini postojanja škole predavao Opću povijest. Poslije je taj predmet, kao i Dijalektički i historijski materijalizam te Povijest naroda Jugoslavije, predavala Šarlota Đuranović. Katedru žurnalistike preuzeo je Ive Mihovilović, a prvi stalni nastavnik škole te asistent za novinarstvo i novinarsku praksu bio je Ivo Vidan, koji je poslije postigao akademsku karijeru na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Zaposlenik škole postao je i Ivan Brabec, profesor hrvatskoga i srpskoga jezika, i Kemal Hrelja, asistent za političku ekonomiju. Ostali profesori predavali su cijelo vrijeme u statusu honorarnih suradnika, a osim spomenutih imena pojavljuju se još neka, ukupno 16 honorarnih nastavnika tijekom dvogodišnjega rada Više novinarske škole.³⁸ Studenti su imali priliku slušati i povremena predavanja ljudi iz svijeta kulture (poput Branka Gavelle), znanstvenika i iskusnih novinara (Frane Barbieri, Ivo Hergešić, Branko Kojić, Hrvoje Macanović) i drugih predavača.³⁹ U tome se situacija u Zagrebu nije bitno razlikovala od one u Beogradu: i ondje je većina nastavnika radila honorarno.⁴⁰

Nije jasno kako je točno i na čiju inicijativu profesor novinarstva Više novinarske škole u Zagrebu postao Ive Mihovilović. Njegovo se ime prvi put nalazi kao mogući izbor nastavnika žurnalistike na Višoj novinarskoj školi u dopisu Više novinarske škole Agitpropu KPH od 18. kolovoza 1950., a kao moguća alternativa Mihoviloviću u tom se pismu spominje Tone Peruško.⁴¹ Inače, po svojoj biografiji, Mihovilović novim komunističkim vlastima zasigurno nije bio najpoželjniji kandidat za tu funkciju, no očito je prevagnuo nedostatak boljega kandidata pojačan Mihovilovićevim zaslugama u radu na polju publicističke borbe za oblikovanje jugoslavenskih granica prema Italiji.⁴² Odluka o njegovu imenovanju na mjesto u Višoj novinarskoj školi potpisana je 2. listo-

³⁶ HR-DAZG-101 – Novinarska škola, kut. 1, Izvještaj o radu Više novinarske škole 1950.–1952.

³⁷ HR-DAZG-101 – Novinarska škola, kut. 1, Rješenje Ministarstva za nauku i kulturu o postavljanju honorarnih službenika, 1. 10. 1950.

³⁸ HR-DAZG-101 – Novinarska škola, kut. 1, Izvještaj o radu Više novinarske škole 1950.–1952., Nastavno osoblje, 9.

³⁹ Ivo Vidan, "Prva iskustva iz rada sa studentima Više novinarske škole", *Novinar* 3 (1951), br. 3 (11): 17-18; HR-DAZG-101 – Novinarska škola, kut. 1, Izvještaj o radu Više novinarske škole 1950.–1952., Nastavno osoblje, 9.

⁴⁰ Bondžić, *Novinarska i diplomatska visoka škola*, 29-30.

⁴¹ HR-DAZG-101 – Novinarska škola, Dopis VNŠ Agitpropu CK KAPH (!), 18. VIII. 1950.

⁴² Aleksandar Vojinović, *Ive Mihovilović. Biografija. Spectator* (Zagreb: Profil international, 2005), 154-174.

pada 1950. godine. Taj je premještaj za Mihovilovića značio pad primanja i nove izazove budući da se on, kao veliki novinarski praktičar, nikada nije bavio didaktičkim radom. Poslije se prisjećao da je morao “na brzinu smišljati novinarsku teoriju”. Ivo Mihovilović navodno je u to vrijeme pripremio i udžbenik novinarstva za svoje studente, no njegov je rukopis izgubljen.⁴³

Očekivano, tekstove o radu novinarske škole u Zagrebu donosio je i list Društva novinara NRH, koji je od 1951. izlazio pod nazivom *Novinar*. Primjerice, u ljeto 1951. objavljen je u njemu tekst direktora škole Dinka Foretića naslovljen “Zadaci i metode rada više novinarske škole u Zagrebu”. Foretić je u njemu argumentirao potrebu otvaranja škole, polemizirajući s dominantnim uvjerenjem da se “novinar rađa”. Drugi razlog zbog kojega Foretić obrazlaže potrebu postojanja novinarske škole bili su loši rezultati jednogodišnje škole. Činjenicu da prilikom razredbenoga postupka nije bilo prijamnoga ispita Foretić karakterizira kao ozbiljan propust, ali ističe kao važan pomak da je škola dobila i stalne nastavnike iz glavnih predmeta. Priznaje da je škola nova i nedostaje iskustva u radu ne samo u pitanjima metode nastave nego i “određivanja nastavnog plana i programa škole”, kao i to da je program “nagomilan” obrazovnim predmetima, da se nije vodilo računa o vremenu studenata te da je u početku bio zapostavljen praktičan rad. Prema njegovu mišljenju, izvjesne “preinake” učinjene su u prvom polugodištu u pravcu više praktičnoga rada. Nastojalo se organizirati suradnju studenata u nekim drugim listovima, posjete studenata tvornicama itd. Za ljetne praznike bila je predviđena praksa. Foretić priznaje da neće svi studenti postati dobri novinari – iz više razloga – i nada se da će slabi otpasti na kraju prve godine.⁴⁴

Jasno je da rad u novinarskoj školi nije bio samo neprekinuti niz uspjeha. Primjerice, Ivo Vidan iznio je u svojem članku u *Novinaru* i probleme koji se pojavljuju: studenti zbog predavanja i ispita imaju malo vremena za rad; nemaju kontakt “s aktualnim pitanjima”, pa nedostaje vijesti – osnovnih novinarskih oblika; iz školskih klupa ne mogu upoznati “funkcioniranje našeg privrednog mehanizma” – zbog toga su potrebni posjeti tvornicama i privrednim subjektima.⁴⁵ Prvotni Plan i program škole bio je iznimno opterećen velikim brojem nastavnih sati. Studenti su trebali pohađati čak 35 sati nastave tjedno, što se nastojalo korigirati u hodu, prvi put već u prosincu 1950., samo dva mjeseca nakon početka nastave.⁴⁶

Kao što je Foretić najavljavao u članku objavljenom u *Novinaru*, studenti su tijekom ljeta 1951. obavljali i jednomjesečnu praksu u uredništvima različitih medija: Radio Zagreba, Radio Dubrovnika, Radio Rijeke, *Vjesnika*, *Borbe*, *Politike*, *Narodnoga lista*, *Nove Makedonije*, *Slobodne Vojvodine*, *Ljudske pravice*, *Slobodne Dalmacije*, *Riječkoga lista*, *Pobjede*, *Slobodnoga doma*, *Kerempuha*, *Ilu-*

⁴³ Isto, 177-178.

⁴⁴ Foretić, “Zadaci i metode rada”, 14-16.

⁴⁵ Vidan, “Prva iskustva”, 17-18.

⁴⁶ HR-DAZG-101 – Novinarska škola, Sjednice nastavničkog vijeća, Zapisnik sa sjednice Nastavničkog vijeća, 11. XII. 1950.

striranoga vjesnika, Omladinskoga borca, Glasa rada i Tanjuga.⁴⁷ Ljetna praksa bila je uobičajeni način praktične izobrazbe i na beogradskoj Novinarskoj i diplomatskoj visokoj školi.⁴⁸ Kao što se vidi, na popisu se uglavnom nalaze medijske kuće koje su djelovale na području NRH, no ima i onih izvan nje. Može se pretpostaviti da se radilo o praksi studenata koji podrijetlom nisu bili iz Hrvatske.

Praktičnoj strani izobrazbe novinara na Višoj novinarskoj školi trebao je zasigurno služiti rad na vlastitim novinama. Kao prvo, studenti škole izrađivali su zidne novine, a u drugom semestru počeo se izdavati mjesečni list (*Mladi novinar*).⁴⁹ Izrada zidnih novina bila je kao praktični rad izravno povezana s predavanjima Ive Mihovilovića o žurnalistici. Pripremljeno je ukupno pet zidnih novina. Studenti su podijeljeni u nekoliko "redakcija" i svaka od njih pripremala je vlastite zidne novine, što je omogućilo natjecanje među njima.⁵⁰ Opisujući izdavanje zidnih novina, Ivo Vidan isticao je to kao "nužnu formu" da bi se studenti naviknuli na kolektivni (timski) rad. Nakon toga se pristupilo izradi pravih tiskanih novina *Mladi novinar* kao praktičnoj vježbi. List je donosio različite rezultate koji su ovisili o "interesu i volji pojedinih studenata". Članci u njemu bili su različite prirode: prigodni članci, analize komunalnih problema, vanjskopolitički pregledi, privredne reportaže, slobodne crtice, prikazi knjiga i filmova, čak i intervjui.⁵¹ Kako kaže Vidan, popularan oblik bio je "feature" (reportažna obrada vijesti i izvještaja), o kojem je studentima predavao Branko Kojić.⁵² Radeći na uređivanju *Mladoga novinara*, studenti Više novinarske škole imali su se priliku okušati u različitim oblicima novinarskoga posla: korigiranju, raspoređivanju materijala, određivanju naslova itd. U tekstu koji je o tome objavljen u Izvještaju o radu Više novinarske škole ponosno se tvrdilo da su tijekom druge godine studija studenti bili u stanju mnogo "zrelije i samostalnije" i s manje pomoći nastavnika pisati tekstove i uređivati svoj list. *Mladi novinar* izlazio je u početku kao rezultat suradnje Više novinarske škole s Grafičkom školom, a poslije se tiskao u tiskari Narodne štampe.⁵³ Čini se da je taj oblik praktičnoga rada u Zagrebu funkcionirao bolje nego na beogradskoj Novinarskoj i diplomatskoj visokoj školi, gdje su studenti također izdavali svoj časopis (*Osvit*), ali su u njemu uglavnom tiskani njihovi seminarski radovi.⁵⁴ Sveukupno je izišlo šest brojeva *Mladoga novinara*. Prvi broj nosi datum travanj 1951., br. 2 – svibanj 1951., br. 3 – lipanj 1951. (svi su imali

⁴⁷ HR-DAZG-101 – Novinarska škola, kut. 1, Izvještaj o radu Više novinarske škole 1950.–1952., Ljetopis škole.

⁴⁸ Bondžić, *Novinarska i diplomatska visoka škola*, 42.

⁴⁹ Foretić, "Zadaci i metode rada", 14-16.

⁵⁰ HR-DAZG-101 – Novinarska škola, kut. 1, Izvještaj o radu Više novinarske škole 1950.–1952., List studenata Više novinarske škole.

⁵¹ Vidan, "Prva iskustva", 17-18.

⁵² O tome Kojićev tekst u *Novinaru*: Branko Kojić, "Feature story. Reportažna obrada vijesti i izvještaja", *Novinar* 3 (1951), br. 5 (13): 1-9.

⁵³ HR-DAZG-101 – Novinarska škola, kut. 1, Izvještaj o radu Više novinarske škole 1950.–1952., List studenata Više novinarske škole.

⁵⁴ Izdavali su i zidne novine *Kaktus*: Bondžić, *Novinarska i diplomatska visoka škola*, 43-44.

osam stranica). Broj 4, od 8. prosinca 1951., tiskan je u većem formatu, ali na manje stranica (četiri). Slijedio je br. 5 od 25. prosinca 1951. i br. 6, označen kao "God. II", od 31. siječnja 1952. godine. Taj se broj pokazao posljednjim u izdanju studenata Više novinarske škole.

Na prijelazu iz 1940-ih u 1950-e očito se činilo da je razvoj obrazovnih i istraživačkih institucija vezanih uz novinarstvo u uzlaznoj putanji. Razmatralo se osnivanje instituta za žurnalizam, o čemu je također pisao Ive Mihovilović na stranicama glasila Društva novinara.⁵⁵ U to su se vrijeme osnivale i druge institucije koje su trebale doprinijeti napretku novinstva. Primjerice, u proljeće 1950. osnovan je Institut za unapređenje grafičke industrije.⁵⁶ *Bilten Društva novinara Narodne Republike Hrvatske* izvještavao je i o osnivanju novinarskih škola u drugim jugoslavenskim republikama, primjerice o tome da je u siječnju otvorena jednogodišnja novinarska škola u Beogradu, koja se po programu malo razlikovala od svojega zagrebačkog pandana. Jedina je razlika bila postojanje predmeta "Povijest stranog i domaćeg novinarstva". Spominjalo se da i Udruženje novinara BiH otvara novinarsku školu.⁵⁷

Iako se u početku njezina djelovanja činilo da Viša novinarska škola u Zagrebu ima pred sobom svijetlu budućnost, a vezano uz njezin rad i perspektive vladao je – kako se čini – posvemašnji optimizam, ona ipak nije bila dugoga vijeka. Razlozi za to nisu posve jasni. Još u prosincu 1950. nije se o tome razmišljalo jer se na partijskim forumima govorilo o potrebi primanja sportskih novinara u novinarsku školu.⁵⁸ Ipak, u kasno proljeće iduće godine situacija se drastično promijenila. U ljetopisu škole zabilježeno je samo: "Na sjednici nastavničkog vijeća, koja je održana 16. V., direktor je saopćio nastavnicima usmenu odluku Ministarstva za prosvjetu, nauku i kulturu da se škola ukida, te da se prema tome u novoj školskoj godini 1951/52. ne će primati novi studenti, dok će stari studenti moći završiti školovanje kao što je predviđeno, do kraja školske godine 1951/52."⁵⁹ Službena odluka Predsjedništva Vlade NRH o ukidanju škole donesena je 21. lipnja 1952. godine. Ta je odluka pak krajnje suhoparna i ne sadrži nikakvo obrazloženje.⁶⁰

Nije jasno ima li odluka o prekidu rada Više novinarske škole u Zagrebu ikakve veze sa Zaključcima Saveta za nauku i kulturu Vlade FNRJ sa sjednice 12. i 13. ožujka 1951. vezanim uz "unapređenje studiranja u FNRJ".⁶¹ O tim

⁵⁵ Ive Mihovilović, "Institut za žurnalizam? Zašto ne!," *Novinar* 3 (1951), br. 6 (14): 9-12.

⁵⁶ "Osnovan Institut za unapređenje grafičke industrije", *Bilten Društva novinara Narodne Republike Hrvatske* 2 (1950), br. 4: 1.

⁵⁷ "Jednogodišnja novinarska škola u Beogradu", *Bilten Društva novinara Narodne Republike Hrvatske* 2 (1950), br. 4: 2.

⁵⁸ Vojnović, *Zapisnici Politbiroa Centralnog komiteta*, 602.

⁵⁹ HR-DAZG-101 – Novinarska škola, kut. 1, Izvještaj o radu Više novinarske škole 1950.–1952., Ljetopis škole.

⁶⁰ HR-DAZG-101 – Novinarska škola, kut. 1, Izvještaj o radu Više novinarske škole 1950.–1952., Odluka o ukidanju škole.

⁶¹ HR-DAZG-101 – Novinarska škola, kut. 1, Zaključci Saveta za nauku i kulturu Vlade FNRJ, 12. i 13. marta o. g. [1951.].

se Zaključcima raspravljalo na sjednici nastavničkoga vijeća Više novinarske škole u travnju iste godine, neposredno prije odluke o njezinu ukidanju, no tijekom rasprave ne daje naslutiti ishod koji je slijedio.⁶² Moguće je da se radilo i o razlozima koji nisu imali veze s preispitivanjem kvalitete škole.

Među studentima Više novinarske škole javilo se razočaranje, no čini se da je još neko vrijeme postojala nada u promjenu odluke vlasti. Na to, primjerice, upućuje članak naslovljen "Zašto se smatra da je Viša novinarska škola nepotrebna", koji je u glasilu Društva novinara objavio jedan od studenata, Ibrahim Palangić. Iako je jasno istaknuto da se radi o studentskom tekstu, čime se uredništvo *Novinara* (a time i vodstvo Društva novinara) pomalo ograđivalo od stavova iznesenih u članku, objavljivanje takva teksta zasigurno je trebalo biti svojevrsan poziv na preispitivanje te odluke. Nakon što je ukratko predstavio povijest novinarske škole u Zagrebu, autor je – priznavši određene slabosti ustanove – isticao njezine kvalitete poput poboljšanja programa koje je dalo više vremena za individualni rad, izdavanje *Mladoga novinara*, održavanje ljetne prakse itd. U taj se kontekst stavlja odluka o ukidanju škole te je jasno da se taj student s njom ne slaže. Tražeći njezine uzroke, preispituje stanje u novinstvu. Priznaje da su u prethodnom razdoblju brojne redakcije otpustile stanovit broj svojih suradnika zbog financijskih poteškoća, spominje raširena mišljenja prema kojima "imamo dovoljno novinara", odnosno nisu potrebni "novi kadrovi". Student Palangić sumnja u to ima li dovoljno kvalitetnih novinara, posebno u provinciji. Osvrće se na prijašnje tekstove objavljene u *Novinaru* u kojima se mnogo govorilo o potrebi djelovanja škole te zaključuje da su razlozi za ukidanje "neobjašnjeni i nepoznati".⁶³

Za razliku od situacije u Beogradu, gdje je Novinarska i diplomatska visoka škola, koja je djelovala u istom razdoblju, ukinuta u ozračju političkoga skandala te uz progone koji su obuhvatili dio studenata (najvećim su dijelom optužbe bile vezane uz Informbiro),⁶⁴ za zagrebačku Višu novinarsku školu nemamo dokaza da se radilo o sličnim razlozima. Moguće je da su problemi u Beogradu uzrokovali pojačan oprez partijskih vlasti, ali vjerojatno je i to da je ukidanje škole bilo vezano uz ozračje liberalizacije početkom 1950-ih (nakon III. plenuma KPJ), kada je pritisak na apsolutnu kontrolu javnoga života ipak smanjen.⁶⁵ Možda će neka buduća istraživanja otkriti te razloge, koji su zasigurno morali biti vezani uz promjenu politike vrha Komunističke partije.

Od proljeća 1952. upravu škole sve je više zaokupljala briga za sudbinu nastavnika zaposlenih u školi. Za sve se tražilo neko novo odgovarajuće mjesto

⁶² HR-DAZG-101 – Novinarska škola, Sjednice nastavničkog vijeća, Zapisnik sa sjednice nastavničkog vijeća, 11. IV. 1951.

⁶³ Ibro Palangić, "Zašto se smatra da je Viša novinarska škola nepotrebna", *Novinar* 3 (1951), br. 9: 22-24.

⁶⁴ Bondžić, *Novinarska i diplomatska visoka škola*, 5.

⁶⁵ HND – prvo stoljeće. *Hrvatsko novinarsko društvo 1910.–2010.* (Zagreb: Medijska agencija HND, 2010), 134-138.

zaposlenja. Ive Mihovilović trebao je biti vraćen na posao u Jadranski institut,⁶⁶ no uskoro mu se otvorila mogućnost rada u novinama (*Vjesnik u srijedu*).⁶⁷ Direktor Više novinarske škole Dinko Foretić postavljen je na mjesto direktora arhiva u Zadru, čime je funkciju vršitelja dužnosti izgubio Stjepan Antoljak, koji je svoju smjenu i dolazak Foretića u Zadar smatrao tipičnim uhljebljivanjem pouzdanoga partijskog kadra.⁶⁸

Prvoj i jedinjoj generaciji studenata upisanih na Višu novinarsku školu ipak je omogućeno da završi studij. Od ukupno 53 upisana studenta školu je završilo njih 34, od toga većina u ljetnom ispitnom roku (24), a neki ujesen (10). Među njima je bio i Vicko Zaninović. Svi su pisali diplomske radnje, a njihov je popis objavljen u izvještaju o radu škole. Studenti su pisali uglavnom o temama iz političke ekonomije, međunarodnih odnosa, književnosti te povijesti novinarstva. Ostali su ili pali prvu godinu (4), ili nisu položili završne ispite (1), ili su isključeni (2), ili su napustili školu po savjetu nastavničkoga vijeća (6) ili "prema vlastitoj odluci" (6).⁶⁹

Djelovanje jednogodišnje Novinarske škole, a onda dvogodišnje Više novinarske škole kratka je epizoda u povijesti hrvatskoga novinstva, koja se ipak čini zanimljivom ilustracijom politike komunističkih vlasti prema novinarskoj struci te javnom i kulturnom životu zemlje općenito. Vjerojatno nije slučajno što se osnivanje novinarske škole poklapa s vrhuncem ideološkoga pritiska krajem 1940-ih, a prestanak rada s razdobljem djelomične liberalizacije. Krajem 1950-ih u okrilju Društva novinara održavali su se samo kratki novinarski tečajevi. Nakon prekida rada Više novinarske škole u Zagrebu moralo je proći više od deset godina prije nego što je pokrenuta interna "Vjesnikova" novinarska škola (jednogodišnja, 1963., tri naraštaja tijekom 1960-ih).⁷⁰ Tijekom 1960-ih osnovan je studij političkih znanosti, koji je bio priprema i za novinar-

⁶⁶ HR-DAZG-101 – Novinarska škola, kut. 1, Dopis VNŠ Savjetu za nauku i kulturu NR Hrvatske, 24. IV. 1952.

⁶⁷ Vojinović, *Ive Mihovilović*, 178-179.

⁶⁸ Magdalena Najbar-Agičić, *U skladu s marksizmom ili činjenicama? Hrvatska historiografija 1945.-1960.* (Zagreb: Ibis grafika, 2013), 98-99.

⁶⁹ HR-DAZG-101 – Novinarska škola, kut. 1, Izvještaj o radu Više novinarske škole 1950.-1952., Studenti. Završili u ljetnom roku: Bekić Milan, Boškov Zoran, Bukovina Zvonimir, Čavar Marija, Enc Ivan, Ivančić Đurđica, Korošec Zdenka, Krizmanić Krešimir, Kunštek Dorotea, Marošević Anica, Milnović Marija, Nuić Lada, Pajković Dušan, Palagić Ibrahim, Perković Mirko, Rončević Jelena, Slatkov Igor, Šaranović Dragoljub, Štimac Branko, Šundić Milika, Tadić Ljubomir, Toić Bruno, Varnaliev Duško, Zuber Danica. Završili u jesenskom roku: Debeuc Ervin, Jednaček Marija, Jurić Ante, Horvatić Stjepan, Kanački Svetislav, Katić Josip, Sager Vitomir, Škreblić Stjepan, Vuković Josip, Zaninović Vicko. Nije polagao završne ispite: Mraković Đuro; nisu ispunili potrebne uvjete za upis u III. semestar: Baumstark Krešimir, Imširović Osman, Jalušić Stjepan, Volk Milan; napustili školu prema savjetu Nastavničkog vijeća: Grabec Eduard, Mrgan Tomislava, Prlenda Borika, Singer Žarko, Šafran Dragutin, Zagorec Smilja; isključeni: Miljković Dušan, Slade Milan; napustili školu prema vlastitoj odluci: Grgić Zlatko, Milić Miho, Mitrović Mato, Muić Mihovil, Rozmarić Alojzije, Sekula Milan.

⁷⁰ Zlatko Munko, "Vjesnikova' novinarska škola", u: *Zbornik sjećanja: "Vjesnik" 1940.-1990.*, glavni urednik Milan Bekić (Zagreb: Vjesnik, 1990), 196-198; Mirko Peršen, *Vjesnikove godine 1940-1990.* (Zagreb: Vjesnik, 1990).

sku struku, ali je studij novinarstva na Fakultetu političkih znanosti formalno utemeljen tek 1980-ih.

Arhivi

Hrvatska – Državni arhiv u Zagrebu, Zagreb – fond 101 – Novinarska škola (HR-DAZG-101 – Novinarska škola).

Hrvatska – Hrvatski državni arhiv, Zagreb – fond 1220 – Centralni komitet Saveza komunista Hrvatske (HR-HDA-1220-CKSKH).

Objavljeni izvori i literatura

Bilten Društva novinara Narodne Republike Hrvatske, 1949., 1950.

Bondžić, Dragomir. *Novinarska i diplomatska visoka škola u Beogradu 1948 – 1953*. Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2013.

Dimić, Ljubodrag. *Agitprop kultura. Agitpropovska faza kulturne politike u Srbiji 1945 – 1952*. Beograd: Rad, 1988.

Dilas, Milovan. “Izveštaj o agitaciono-propagandnom radu”. U: *V kongres Komunističke partije Jugoslavije : 21 – 28 jula 1948. Stenografske beleške*, 202. Beograd: Kultura, 1949.

Foretić, Dinko. “Zadaci i metode rada više novinarske škole u Zagrebu”. *Novinar* 3 (1951), br. 3 (11): 14-16.

Gabrič, Aleš. “Slovenska agitpropovska kulturna politika 1945 – 1952”. *Bo-rec* 43 (1991).

HND – prvo stoljeće. Hrvatsko novinarsko društvo 1910. – 2010. Zagreb: Medijska agencija HND, 2010.

Jandrić, Berislav. *Hrvatska pod crvenom zvijezdom. Komunistička partija Hrvatske 1945. – 1952. Organizacija, uloga, djelovanje*. Zagreb: Srednja Europa, 2005.

Kojić, Branko. “Feature story. Reportažna obrada vijesti i izvještaja”. *Novinar* 3 (1951), br. 5 (13): 1-9.

Mihovilović, Ive. “Institut za žurnalizam? Zašto ne!”. *Novinar* 3 (1951), br. 6 (14): 9-12.

Munko, Zlatko. “Vjesnikova’ novinarska škola”. U: *Zbornik sjećanja: “Vjesnik” 1940. – 1990.*, glavni urednik Milan Bekić, 196-198. Zagreb: Vjesnik, 1990.

Najbar-Agičić, Magdalena. “Obrazovanje novinara za budućnost medija: ideje i počeci institucionalne izobrazbe novinara u Hrvatskoj”. *In medias res, časopis filozofije medija*. Rad je u tisku.

Najbar-Agičić, Magdalena. *Kultura, znanost, ideologija. Prilozi istraživanju politike komunističkih vlasti u Hrvatskoj od 1945. do 1960. na polju kulture i znanosti*. Zagreb: Matica hrvatska, 2013.

Najbar-Agičić, Magdalena. *U skladu s marksizmom ili činjenicama? Hrvatska historiografija 1945. – 1960*. Zagreb: Ibis grafika, 2013.

Novinar, 1924., 1925., 1926./1927., 1927./1928., 1929.

Palangić, Ibro. “Zašto se smatra da je Viša novinarska škola nepotrebna”. *Novinar* 3 (1951), br. 9: 22-24.

Peršen, Mirko. *Vjesnikove godine 1940 – 1990*. Zagreb: Vjesnik, 1990.

Petranović, Branko. *Istorija Jugoslavije 1918 – 1988*, knjiga 3. Beograd: Nolit, 1988.

Spehnyak, Katarina. *Javnost i propaganda. Narodna fronta u politici i kulturi Hrvatske 1945. – 1952*. Zagreb: Dom i svijet, 2002.

Vidan, Ivo. “Prva iskustva iz rada sa studentima Više novinarske škole”. *Novinar* 3 (1951), br. 3 (11): 17-18.

Vojinović, Aleksandar. *Ive Mihovilović. Biografija. Spectator*. Zagreb: Profil international, 2005.

Vojnović, Branislava, prir. *Zapisnici Politbiroa Centralnog komiteta Komunističke partije Hrvatske 1945 – 1952*, svezak 2. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2006.

SUMMARY

ESTABLISHMENT, ACTIVITIES AND SHUTDOWN OF THE
JOURNALISM SCHOOL IN ZAGREB (1949 - 1952)

After the Second World War, in the new circumstances marked by the establishment of the communist regime, the press had become extremely interesting to the new government as a bullion spreading the new ideology. In this context one should consider the establishment and work of a one-year School of Journalism and a two-year High School of Journalism, which were being active from the late 1940s to the beginning of 1950s. It is clear that the foundation of these institutions, beside the progress in training of journalists, also meant the direct influence of the Communist Party and the new government in shaping of journalistic profession.

Because of the need for ideologically „correct“ journalistic staff, towards the end of the 1940s the Party circles had closely articulated ideas on establishing a special institution for journalistic training. At the federal level, the College of Journalism and Diplomacy in the rank of faculty was founded in 1948, and in Croatia, in 1949 a one-year School of Journalism started working.

Its work had proved unsuccessful due to improper selection of participants, who were selected solely by political affiliation, often without proper education. Authorities drew their conclusions from this negative experience, and so from the academic year 1950/1951. they established a two-year High School of Journalism and made more careful selections of the candidates. The school was burdened with numerous difficulties and disadvantages, and education was strongly ideologized.

However, there was a lot of enthusiasm among teachers and students who began to issue a school paper *A young journalist*. Nevertheless, the High School of Journalism did not last too long and after two years had stopped working, in the circumstances that had not been entirely cleared.

Key words: Communist Party of Yugoslavia; Agitprop; media; High School of Journalism; Journalists' Association of Croatian People's Republic